

Huzur'u Mana-yı Muhalifinden Okumak

Ruhi İNAN^{a, b}

Özet

Saadeti bir "turfa meyveye" benzeten Tanpınar, mutluluğun geçici bir haz olduğuna vurgu yapmak gayesindedir. Hakikaten de mutluluk, arayışın gölgesinde kalan hatta onunla cezbe gelen mütemadi anların bütünü gibidir. Bu anlar bazen maddi bir hazı ifade ederken bir taraftan da manevi içsel bir serüveni de anlatır. Huzur Romanı huzuru, toplamda yirmi dört saati bir dizi belirsizliklerin/endişelerin gölgesinde anlatır. Her ne kadar anlatılanlar ironik bir biçimde huzur gibi görünse de durum bir iç huzursuzluğunun dışa vurumudur. Mutlak saadet yoktur; sadece endişeler ve belirsizliklerin zorunlu istikamet olarak yönlendirdiği huzurun tercih edilmesi vardır. Çalışmada romandaki kurgu; kişilerin birbirleriyle olan münasebeti; dönem, mekân perspektifi, endişeler, korkular ve belirsizlikler üzerinden "huzur" kavramı mana-yı muhalifinden irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Huzur Romanı
Ahmet Hamdi Tanpınar
Huzursuzluk

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 01.02.2023
Yayın Tarihi: 24.06.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1246127

Reading *Huzur* from Its Oppositional Meaning

Abstract

Tanpınar, who likens happiness to a "fresh fruit", aims to emphasize that happiness is a temporary pleasure. Indeed, happiness is like a whole series of moments that are overshadowed by the pursuit and even attracted by it. While these moments sometimes express a material pleasure, they also tell a spiritual inner adventure. The novel, *Huzur* tells about peace in the shadow of a series of uncertainties/anxieties for twenty-four hours in total. Although the stories seem to describe peace in an ironic way, what is actually told is an expression of inner restlessness. There is no absolute bliss; there is only the preference for peace guided by anxiety and uncertainty. In the study; the fiction of the novel, the relationship of persons with each other, the period, the perspective of space, worries, fears and uncertainties of the characters, and the concept of peace will be examined through unrest.

Keywords

Huzur
Ahmet Hamdi Tanpınar
Unrest

About Article

Received: 01.02.2023
Published: 24.06.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1246127

^a ruhiinan@balikesir.edu.tr

^b Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Dinkçiler Mah., Altteytlül/ Balıkesir.
ORCID 0000-0003-4377-0999.

Giriş

Mümtaz, "Tıpkı Nuran gibi, iki âlemin, iki aşkın ortasındayım. Demek ki bir tamlik değilim! Acaba hepimiz böyle miyiz?" soru cümlesiyle yaşadığı ikileme ya da açmaza atıf yapar (Tanpınar. 2020: 226). Bahsi geçen tam olamama hali, roman boyunca kurmaca kişileri imtihan eden bir figür olarak kullanılır. Bu mesele; bekleme, sahip olma, kaybetme üçgeninde bir döngüye dönüşerek; ev, eş, sevgili, ebeveyn, zenginlik, makam, evlat, olaylar ve saire gibi çeşitli kisvelerle kurgunun içinde örtük olarak seyeran eder. Bundan mütevellit Mümtaz, "kendi içinin saadeti"ni bir türlü bulamaz (Tanpınar, 2020, s.109). Moran, Mümtaz'a örtük biçimde tesir eden bu dip dalgayı üç başlığa indirger; İhsan'ın hastalığı, Nuran'ın ayrılığı, savaş tehlikesi. Bu üç şey Mümtaz'ın saadetinin önündeki engellerdir (Moran, 2003,s.271).

Huzursuzluk, romandaki daha çok sahip olunan/olunmak istenen şeyi kaybetme/yakalama korkusuyla/endişesiyle birlikte verilir. Dolayısıyla değerlendirmede tedirgin edici saiklerle birlikte huzuru veren şeyleri de birlikte düşünmek gerekir. Tanpınar bunu hususiyetle yapar çünkü olmayan/eksik olan şey üzerinden aranan şeyin kıymeti daha kolay tebarüz eder. Genel olarak romanda aşağıdaki başlıklar çerçevesinden huzursuzluğa bakmak gerekir:

Tablo 1. Huzursuzluk ve Figüratif Unsurlar.

Huzursuzluk	Figüratif Unsurlar
Şahıslardan kaynaklı	Mümtaz- Fahir, Yaşar, Fatma, Adile Hanım Nuran – Suat, Mümtaz, Fatma, Fahir, Yaşar İhsan –Mümtaz Suat- Nuran, Mümtaz
Mekânlar, Eşya ve Nesnelere kaynaklı	İç mekânlar, dış mekânlar, mekânlardaki nesnelere; yağmur, masa sandalye, garson, gramafon, sokaklar,
Kararsızlık ve endişelerden kaynaklı	İç konuşmalardaki kararsızlık, iki kişilikli olma, ne istediğini bilememe, korkular vs Gelecek kaygısı, sahip olamama hali, kaybetme, zamanın önlenemez akışı vs
Çatışma kaynaklı	Gelenek, geçmiş, estetik değerler, geleneği temsil eden kişiler,

Şahıslarla ilgili huzursuzluk hali

Huzur'da şahısların birbirileri ile olan münasebetlerinde cereyan eden huzursuzluk hali belli aralıklarla tekrar eder. Böylelikle roman kişilerinin saadet ve huzur arasındaki tercihleri de belirginleşir ve sınanır. Bu münasebetler insani ilişkiler yoluyla aktarılır ve bunlar; kıskançlık, rakip görme, çocuk olma, sahiplenme gibi unsurların tazyikiyle şiddetlenir ya da hafifler. Roman başkişisinin Mümtaz olması ve olayların onun hayatıyla irtibatlı bir biçimde aktarılmasından ötürü öncelikle bu münasebete, Mümtaz'ın hayatındaki en mühim kişi olan Nuran üzerinden bakmak gerekir.

Mümtaz'ın Huzursuzluğu

Başlangıçta Mümtaz, Nuran'ın varlığından dolayı oldukça mesuttur. Mümtaz ile Nuran'ın aşkının anlatıldığı kısımda çoğunlukla aralarındaki bu saadet tafsilatıyla verilir. Bahsedilen saadet; zaman, mekân, insanların da dâhil olduğu bir ortam şeklinde tasavvur edilir. Mümtaz bu durumu “ *bir insanın hayatı bazen bir sanat eseri kadar güzel olabiliyor.*” (s. 119) şeklinde tarif eder. Bunula birlikte bölümün son sayfalarında olumsuz gidişattan kaynaklı olarak her şey aksine döner. İki farklı duygunun aynı kişiler ve benzer duygu ve mekânlar üzerinden aktarılması iki unsurun birbiriyle tanımlanması bakımından ilgi çekicidir. Başlangıçta Nuran'la birlikte tüm âlem huzur ve mutluluk vericiyken “bir tel kopar bütün ahenk bozulur” ve her şey tersine döner.

Nuran'ın yanında olduğu zamanlar bile Mümtaz, vesvesesinin girdabındadır. Hâlbuki o an, en mutlu olduğu zaman dilimidir. Mümtaz, her şey iyi giderken birden bire *ayağımın dibinden bir uçurum açılmış gibi birdenbire irkilir.*” hisseder kendisini (Tanpınar, 2020, s. 142). Mümtaz'ın mütemadiyen huzursuzluğa kapı aralaması kahramanına Tanpınar'dan geçer; çünkü o da “eşikteki adam” olma psikolojisiyle yaşar. Mümtaz'ın hayatı Tanpınar'da olduğu gibi sadece kendisinin değildir. Ona göre kendimizin olmayan bir hayat, bizi mutlak surette huzursuz kılacaktır.

Mümtaz, Yaşar'la olan münasebetinde de sıkıntılar yaşar: Hatta asıl darbeyi Yaşar'dan yer. Yaşar, Mümtaz'ı küçük kızının ıstıraplarının kaynağı olarak gösterir. Nitekim romanda Yaşar, kendine mahsus hayatıyla, ilaçlarıyla biricik dünyasında yaşamakta olan bir insandır aynı zamanda huysuz, soğuk biri olduğu ifade edilir. Onun bu küçük dünyasının olması Mümtaz'a kin beslemesine ve az da olsa Nuran'ı kıskanmasına mani değildir. Kaplan'a göre bu yönüyle Yaşar, romanda Suat karakterinin işlevini pekâlâ yerine getirebilir hatta onu atıl vaziyete bile bırakabilir (Kaplan, 1962, s. 7).

İşte o zaman günün Mümtaz üzerinde o kadar tesir yapan hadisesi oldu. Yaşar, çocukla meşgul olacağı yerde ona dönerek çok yavaş, adeta yılan ışığma benziyen bir sesle “Bırakın şu çocuğu, dedi. Yaptığınız yeter... Öldürecek misiniz?”(Tanpınar, 2020, s. 229).

Mümtaz yolda yürürken bu durumu sorgular, Suat ve Yaşar ile ilgili düşüncelerini ifade etmekten çekinmez. Düşüncelerinin her birinde olumsuzluk hakimdir bunun sebebi de Yaşar'dır ve onun Nuran'a olan takıntısı Mümtaz'ı rahatsız etmektedir. Suat'ı da bu sebepten sevmemektedir.

“Mümtaz başı açık yürüyordu. Ömründe bu cinsten bir ıstırap duymamıştı. Sanki her şeyden öğreniyordu. Her şey onun için mânasızdı. Her şeyde Suat'ın kirli eli, Yaşar'ın o taptaze harem ağası yüzünü çerçeveleyen beyaz saçları vardı. Demek böyleydi. Bir insan yirmi dört saatte değişebilir, iki kişiye, iki zavallıya birden düşman olabilirdi. Sevilmeyen bir kiracı, hiç istenmeyen bir misafir gibi iki kişi, hayatınıza taşınabilirler, oradan, sade mevcudiyetleriyle, sade güneş altında nefes almaları, gezinmeleri, duygu ve düşünce benzerlerini anlatırken aynı kelimeleri kullanmalarıyla sizi zehirliyebilirdi” (Tanpınar, 2020, s. 239-240).

Mümtaz'ın, huzurlu olduğu zamanlarda dahi huzursuzluğunun müsebbibi olan Suat ve Yaşar Bey'in varlığı arka planda buna eşlik eder. Bu durum, Mümtaz'ın ilişkilerini sorgulamasına sebep olur. Hatta Tefik Bey'de de böyle bir hal vardır. Aslında belli bir dönemde yetişen ve olumsuzluklar içinde büyüyen nesil için iyi gidişin devamında mutlaka

bir kötü gidişin olacağı düşüncesi daima mevcuttur. Mesela, Tefvik Bey alacağı ilaçları düşünürken unuttuğu ilaçlardan kaynaklı yine bir olumsuz beklenti içine girer ve “Allah vere de bir mânâsızlık çıkmasa...” (Tanpınar, 2020, s.170) şeklinde bir cümle ile psikolojisini tanımlamaya çalışır. Metaforik bağlamda Tefvik Bey, küçük zevk düşkünlüğünü çehresinde tamamlayan Tanzimat'tır ve onun rehavetiyle yaşar; Yaşar ise aşağılık kompleksleri, garip idealizmi ve huzursuzluklarından ötürü II. Meşrutiyeti teşbih edilir. Bu yaklaşım Koç'a göre Tanpınar'ın insan ve devir arasında kurduğu derin bağlantılara benzer. (Koç, 2019, s. 221)

“Tevfik Bey'in oğlu Yaşar Bey birkaç yıldan beri yakalandığını sandığı şifasız kalp hastalığı içinden ve onun müsaadesi nispetinde babasına gülüyordu. Tefvik Bey küçük bir hüsnüniyetle işe başlayıp küçük zevk düşkünlüğünde çehresini tamamlayan Tanzimat'tı. Onun rahatlığı, kayıtsızlığı, çalınmış neşesiyle yaşıyordu. Yaşar Bey daha ziyade İkinci Meşrutiyet'ti, onun huzursuzlukları ile doluydu. Garip idealizmleri, küçük aşağılık duyguları ve onların yerini bir dalganın yerini bir başkasının alışı gibi dolduran silkinişleri, hülâsa en coşkun heyecanla hiç kımıldanmaya imkân bırakmayacak bir yeis arasında gidiş gelişleri vardır” (Tanpınar, 2020, s.166).

Mümtaz, içinde bulunduğu huzurlu vakitleri, Nuran'a borçlu olmasının yanı sıra huzursuzluklarının sebebi olarak da onu görmektedir. Bu ikircikli duruma rağmen ona göre huzurlu bir hayata sahip olmasının en makul yolu Nuran'dan geçmektedir. Evde kavuşmayı beklerken an be an yaşadıklarından bahseden Mümtaz, bu konuda endişelere gark olmaktan kendisini alamaz. Zira bu onda karakterdir ve bu onda istidada dönüşmüştür.

“Bu yüzden Mümtaz'ın günleri iki oda ile bir holün arasında tek başına beklemekle geçiyordu. Nuran çok defa ya vaktinde gelemeyse, gelse bile bu geliş kısa bir uğrayıştan ibaret kalırdı. Ve Mümtaz onu kaçırmamak için bazen bütün gün, bazen de Nuran'ın gelmesi ihtimali olmayan saatler hariç, üç dört gün üst üste evinde beklerdi...Bu hakiki bir azaptı. Nuran'ın vaat ettiği saate kadar çalışmak, bir şeylerle oyalanmak kabildi. Fakat kararlaştırılan saat yaklaştıkça beklemek denen şey, insanın o kapı eşliğinde, zilde ve saatte parça parça ve sadece helecan yaşayışı başlardı. Mümtaz bu saatleri bir nevi baş ağrısı duymadan, kapalı bir odada yaşamının verdiği o acayip üzüntüyü asabında hissetmeden hatırlayamazdı” (Tanpınar, 2020, s. 325).

Mümtaz'ın gayesi sevgilisinin belirttiği saatte veya günde yanında olabilmesidir. Nuran bir birey olarak hem kızıyla hem de Mümtazla farklı sebeplerden ötürü sık sık birlikte olma imkânına sahip değildir. Bu süreç hem Mümtaz'ı hem de Nuran'ı ruhen yormaktadır. Bilhassa Mümtaz'ın Nuran'ı evde beklediği vakitlerde o oldukça karamsar ve şüphecidir. Nuran'ın vaat edilen zamanda eve gelmemesiyle birlikte arayış içine giren Mümtaz, bu durum sebebiyle oluşan rahatsızlığını ve endişelerini dile getirir. Huzura kavuşma dileği gerçekleşecek olan her ne kadar Nuran olsa da bu süreç içinde kalp ve zihinsel olarak bedel ödemek zorunda kalan yine kendisidir. Tanpınar, roman boyunca başta Mümtaz olmak üzere kahramanlarını huzursuzlukla yüzleştirmekte ve imtihan etmektedir.

“Çok defa Nuran'ın gelişi bu üzüntülere nihayet verirdi. Fakat gelmediği günler, geceyi, onu görmeden geçirmek azabıyla korkunç olurdu. Mümtaz böyle zamanlarda sevgilisinin evine koşar, onu evde bulamazsa, Tefvik Bey'le, annesiyle biraz konuşur, beklemeye çalışırdı. Bazen de, herşeye küskün, evinde kalırdı” (Tanpınar, 2020, s. 327-328).

Tefvik Bey'in laf arasında “hele Suat'ın metresi olacak” ifadesi üzerine Mümtaz, bahsi geçen kadının Nuran olduğunu zannederek adeta çileden çıkar. Onu huzursuz kılan kıskançlık duygusu bu vakitten sonra ona arkadaş olur.

“Bu havadisten sonra Mümtaz’ın eve gitmesi çok güçtü. O yalnızlık, sükût, ümitsizlik hissi, içinde zehirli bıçaklar gibi çalışan hiddet ve kin... Bunları o kadar iyi tanıyordu ki... Acele acele, Beyoğlu’na doğru yürüdü. İkide bir duruyor; demin işittiği cümleyi kendi kendine tekrarlıyordu: -Galiba Suat Bey’in metresi olacak” (Tanpınar, 2020, s. 327-328).

Mümtaz, romanda yaşanan her olayın ardından durumu en ince ayrıntısına kadar düşünür ve düşünürken de kendisini kötü düşüncelerin ağına teslim eder. Duyduğu sözlerden sonra Nuran ve Suat arasında gelişen olayları düşünmeye başlar ve geçmişe döner. Huzursuzluğun nedeni görünürde Nuran olsa da çoğu zaman hakiki sebep Mümtaz’ın kendisidir. Şahin’in ifadesiyle: “ Saadetin peşinde koştuğumuz için mustarip oluruz. Çünkü saadet başkalarının elindedir. Herkes elinde kendisinin görmediği fakat içinde yanı başındakinin kendi çehresini emsalsiz bir masal gibi seyrettiği sihirli bir ayna tutar” (Şahin, 2007, s. 1452).

Romanın ilerleyen sayfalarında Mümtaz ile Nuran arasında artık bir cenaze girer. Bu sebeple Nuran’ın Mümtaz’la saadeti yakalama arzusu imkânsız hale gelir. O güne kadar huzur için bir ihtimal olsa da Suat’ın ölümüyle birlikte Mümtaz’ı tüm ihtimallerin ortadan kalktığı huzursuz zamanlar beklemektedir.

“Ne yapalım Mümtaz; kader istemiyor! Aramızda bir ölü var. Bundan sonra beni bekleme artık! Her şey bitmiştir.” diyordu. Mümtaz mektubu alınca Bursa’ya koşmuştu. Orada kendisinden evvel gelen Fahir’le karşılaştı. Buna rağmen, Nuran’la uzun uzun konuştular. Genç kadın aşkı artık lüzumsuz ve gülünç buluyordu. “Sana karşı her zamanki gibi dostum. Fakat aşktan ve saadetten, evlilikten bahsetme! Gördüğüm şey, beni hepsinden öğrendirdi.”

-Peki, benim ne kabahatim var?..

Nuran:

-Anlamıyorsun! Seni kabahatli bulmuyorum. Fakat saadetimiz mümkün değil artık, diyorum.

Böylece hiç ummadıkları şekilde birbirinden ayrıldılar. (Tanpınar, 2020, s. 349-350).

Mümtaz Nuran’la bir ayrılık yaşadktan sonra İstanbul Mümtaz için masal mağaralarına dönüşür. O, adım adım adeta Nuran’ı takip eder, hayatını bu kaybediş üzerine kurgular; fakat onun aradığı yerde eski Nuran artık yoktur. Tesadüfen karşılaşmalarında ise Nuran, dostluğuna cevap veremez gibi yapar; şaşkın ve asabî, bazen delice kıskanç, bazen ölesiye hayran bir ruh hâleti içinde genç kadını rahatsız eder. (Tanpınar, 2020, s. 349-350).

Nuran'ın Huzursuzluğu

Romanda Nuran’ın gayesi saadeti yakalamaktır fakat kendi geçmişi ve yaşadıkları onu istemediği bir şeyi yani huzuru tercih etmek zorunda bırakmıştır. Mümtaz’a da “*bu şartlar altında huzuru tercih etmek zorunda kaldım*” der. Dolayısıyla huzur ve saadet iki farklı kavram olarak ortaya çıkar. Bu sebeple de Nuran’ın hayatındaki tüm meselelere, durumlara bu iki kelime açısından bakmak gerekir: Saadet ve huzur.

“Derin geceye ve asıl Boğaz’a giriyorlardı. Biraz sonra Vaniköyü’nde olacaklardı. Burada iskelenin çıma kütüğü üstünde oturarak konuştukları günü hatırladı. Hayat güzeldi, fakat yaz bitiyordu. Bu yaz ömürlerinin incisi, biricik mevsimi. Ne olurdu o da Mümtaz gibi, İhsan gibi hayata

güvenebilseydi. Fakat hayata güvenmiyordu. O, hayat karşısında zayıftı. Bu zaaf yüzünden birgün Mümtaz'ı kendisine o kadar lâzım olan, kendisine o kadar muhtaç olan Mümtaz'ı kaybedebilirdi. Çünkü kendisini iyi tanıyordu. O bir düşünceye, bir fikre, bir aşka kendisini tam veremiyordu. Eve girer girmez annesinin biraz çatık yüzü, Fatma'nın dargın hâlleri ona herşeyi unutturuyordu. Onun hayatı parça parça idi" (Tanpınar, 2020, s. 208).

"Sözlerinin beyhude olduğunu biliyordu. Mümtaz da onlardandı. Bu talihiydi. Herkes biçare bir kadının omuzlarına yükleniyordu .Daha dün Fahir'den bir mektup almıştı. "Sensiz yaşamak çok güç... İster misin her şeyin üstünden geçelim. Kendimize yeni bir hayat yapalım. Çocuğumuzun etrafında!" Bu muhakkak Adile'in inışı olacaktı. Kim bilir Fahir'in kıskançlık damarlarını nasıl kudurtmuştu" (Tanpınar, 2020, s. 231).

Nuran'ı, birkaç değişken üzerinden değerlendirmek gerekir. Mümtaz bu değişkenlerin ilkidir; çünkü son zamanında hayata tutunduğu ya da "saadet mi huzuru mu?" sorgulamasını yaptığı kişi Mümtaz'dır. Ondan önce Fahri, dayıoğlu Yaşar, kızı Fatma, takıntılı bir biçimde kendisini tutkun olan Suat hatta bu kişilerin çevresinde bulunup etki alanı içerisinde olan Adile gibi kişiler de ona olumsuz tesir eden değişkenlerdendir. Bu değişkenler arasında Nuran, bir anlamda genel Türk kadını profilinin bir anlamda sembolüdür. Onun da sosyal hayatla bağı benzer bir tenasüple ilintilidir; mutluluğun değil huzurun kapısını çalmak zorunluluğunu yaşar; çünkü kendi ihtiyarıyla saadet olarak seçeceği kişi, aynı zamanda huzursuzluğun da anahtarı olacaktır.

Nuran, Mümtaz'ın, Suat'ın, Fahir'in ve kendi kızının arasındaki bir yerde; eşiktir. Türk kadınına yüklenen geleneksel, sosyal ve ailevi sorumluluklardan Nuran'ın bıktığı gözlemlenir. Bununla birlikte bu sorumlulukları bertaraf etmeye çalışsa da bunlardan kurtulamaz; çünkü yine başladığı yere geri dönmek zorunda kalır. Mümtaz ve Nuran aşkı hızlı bir kıvılcımla başlamış ve bu aşkın süreli mutluluğu her iki karakteri de tadımlık masalsı bir âleme taşımıştır. Nuran'ın önünde; Mümtaz'lı ya da Mümtaz'sız iki hayat vardır; fakat iki yolun sonunda da hedeflenen saadet maalesef olmayacaktır. Son tahlilde Nuran, huzuru için Fahri'ye döneceğini söylese de geride bıraktığı saadetidir lakin huzuru da mütemadi değildir. Romanda Mümtaz, örtülü biçimde bütün huzursuzluğun kaynağı gibidir. Çünkü Mümtaz, kişisel tercihleri, bireysel hareket etmesi ve seçkin zevklerden oluşan yaşama biçimiyle etrafındakileri huzursuz edecek keyfiyette sahip itibari bir kişiliktir. Bu tür bir yaşama biçimi, yaşadığı sosyal yapı içinde mümkün değildir. Çünkü bu sosyolojik yapının dinamikleri farklı kolektif bağlarla örülü saikler üzerinden teşekkül ettirilmiştir.

Tablo 2. Nuran'ın Huzur ve Huzursuzluk Tablosu

Nuran'ı mutlu/huzurlu kılan ilişkiler	Nuran'ı huzursuz eden ilişkiler
Mümtaz	Suat-Mümtaz
Musiki- Mümtaz	Fatma- Mümtaz
İstanbul-Mümtaz	Fahri- Mümtaz
	Yaşar- Mümtaz
	Emma- Fahir

Suat'ın Huzursuzluğu

Suat ile ilgili psikolojik bir tahlil yapan Mümtaz, onun acınacak bir adam olmadığını düşünür. Düştüğü durum itibarıyla Suat, nefret edilebilir ya da tam tersi sevilebilir bir adam olabilir. Romanda ilk fırsatta Nuran'a duyduğu ümitsiz aşkı, adeta onun yaşadığını belki felsefi ifadeyle "ölmeden öldüğünü" ifade etmekten çekinmez. Kendisi için işlerin yolunda gitmeyeceğini düşününce de "benim olmayan senin de olamaz" düşüncesiyle Nuran ve Mümtaz'a adeta ceza vermiştir ve bu kararında da başarılı olmuştur.

"Suat yorulmuş gibi köşeye oturdu. Rakı kadehini sıkı sıkıya elinde tutuyordu. Mümtaz sadece ona bakıyordu. "Acayip bir gece geçiriyoruz..." Suat'a eskisi gibi kızmıyordu; mustarip olduğu belliydi. Fakat ona tam acıyamıyordu da. Suat'ın hüviyetinde acıma duygularını reddeden bir taraf vardı. Suat çok sevilebilir, veya ondan nefret edilirdi. Fakat ona acınmazdı. Huzursuzluğu insan kalbini ona kapamıştı. Şimdi bile sofada elektrik ışığı altında, herkese ve hepsine karşı yabancı, bir muamma gibi ayrı duruyordu" (Tanpınar, 2020, s. 306-307).

"Mümtaz ilk defa söze karıştı:

-İyi ama, niçin benim yazmamı istiyorsun da kendin yazmıyorsun?..

-Gayet basit. Sen hikâyecisin. Yazmaktan hoşlanıyorsun. Rollerimiz ayrı. Ben sadece yaşıyorum!

-Ben yaşamıyor muyum? Bu suali Mümtaz en yumuşak sesiyle, yoksa öldüm mü? der gibi sormuştu.

-Hayır yaşamıyorsun; yani benim gibi değil. Sen bir noktaya çekilmiş orada yaşıyorsun. Geniş ve parlak hayallerin var. Zamana hükmedeceğim diyorsun. Kendine yarayacak hiçbir şeyi kaybetmemek için çirpınıyorsun" (Tanpınar, 2020, s. 309-310).

Suatla Mümtaz'ın konuşmaları esnasında Suat, Nuran karşısında duyduğu aczi oldukça açık ve kati bir şekilde Mümtaz'a anlatır. Onun huzursuzluğunun sebebi, Nuran'a olan aşkına karşılık bulamamasıdır. Nuran'ın ancak kendisinin hücrelerine kadar girince ona olan bu aşkı anlayabileceğine inanır.

"Mümtaz hep ayrı çocuk sesiyle sordu:

-Sen inanmıyor musun?

-Hayır, yavrucuğum inanmıyorum: Bu saadetten mahrumum. İnansaydım mesele değişirdi. Bilsydim ki vardır, insanlarla hiçbir davam kalmazdı. Yalnız onunla kavga ederdim. Her an bir yerde yakalar, bana hesap vermeğe mecbur ederdim. Ve zannedirdim ki bana hesap vermeğe mecbur olurdu. Gel, derdim gel, yarattığın mahluklardan birisinin derisine bir an gir. Benim her gün yaptığımı yap. Bir tanesinin hayatım yirmi dört saat yaşa! Pek bedbahtına gitmene lüzum yok. Sen ki yaratıcısın, bilmemen, anlamaman kabil olmaz. Onun için herhangi birinin derisine gir. Ve kendi yalanını bir an bizimle beraber yaşa; bizim gibi yaşa. Yirmi dört saat bu bataklıkta küçük susuzlukların kurbağası ol!" (Tanpınar, 2020, s. 311).

Suat, Batı ve Doğu arasında kalmış bir tiptir. Moderniteye kendini kaptırmış olan Suat, vicdanını değiştiremediği için daima huzursuzluğu yaşar. Suatın vicdanı Doğulu; akli Batılıdır. Romanda metaforik olarak Batı'yı temsil eder ve Suat da metaforik olarak Nuran'a

(Batı'ya) aşık biridir. Bu yönüyle Nuran, Yahya Kemal'in Mehlika Sultan'ına benzer. Suat, hep birlikte masa etrafında buldukları gece Mümtaz'la sohbetleri sırasında kendinden bahsederken Suat'ın ne kadar talihsiz bir hayatı olduğunu içinden geçirmektedir. Mümtaza göre onun bu huzursuz hali, vicdanını kendisine kapamış olmasıyla ilgilidir. *"Şimdi bile sofada elektrik ışığı altında, herkese ve hepsine karşı yabancı, bir muamma gibi ayrı duruyordu."* (Tanpınar, 2020, s. 231). Suat, ayrıca değer kabul edilen her şeyi yıkar; Mümtaz'ın istihzalı gülüşü karşısında Suat ona kızar ve hür olmak için içindeki Allah'ı öldürdüğünü, bu şekilde özgür ve huzurlu olacağını, böyle bir hayat tasavvur ettiğini ifade eder. İhsan bu irade beyanını cevapsız bırakmaz; *"içindeki Allah'ı öldürdüm demekle bunun mümkün olmaz"* der.

"Çünkü içinde, öldürdüğün Allah var. Sen kendi hayatını yaşamıyorsun artık. Sen bu halinle sadece bir mezar, bir tabut gibi bir şeysin. Korkunç, zalim bir ölümü taşıyorsun. Hangi hürriyet? Evet ben de biliyorum, o -olmazsa, her şey mübahtır- sananlar oldu. Onun boşalttığı yeri, insanlığa parçalıyanlar oldu. Tanrı insanı ben de biliyorum. Ne oldu? Sadece sefaletlerimizle basbaşa kaldık. İnsanın tâlihi yine aynı talih. Aynı imkânsızlıklar içindesin. Aynı ıstıraplar içindesin. Hakikatte bir şafak diye baktığın şey bir yangındır... Hayır, sen Allah düşüncesini içinde azdırmakla ondan kurtulamazsın. Hiçbir yara kurcalamakla iyileşmez. Bir müddet durdu. -Fakat, bilir misin Suat; ne güzel bir ilahiyatçı olurdu? Çünkü yaptığın tersine çevrilmiş bir teolojidir" (Tanpınar, 2020, s. 312).

Roman boyunca Suat, Mümtaz ve Nuran'ın en büyük huzursuzluk kaynağı olmayı başarmıştır. Suat yeninin kapısını sonuna kadar açan bununla birlikte bu haliyle onu var eden maziyle ilgili ne varsa; gelenek, Tanrı inancı, musiki geleneksel hiyerarşik saygılar gibi her şeyi sorgulamadan reddeden biridir. Orhanoglu Suat'ın bu durumu için; O, istasyona daima geç gelen okuduklarıyla rahat bulamayan biridir. İnsanlık, o kadar kendine geç kalmıştır ki Suat, bu geç kalan insanı temsil eder. Nihilizmin kıyısında her şeyi reddeden hatta insanlığın bütün ümitlerini reddeden bir noktaya ulaşır. Burası, hiçliktir" (Orhanoglu, 2014). Kırımlı'ya göre marazî bir mizaca sahip olan Suat'ın ıstırapının kaynağını çoğunlukla metafizik ile ilgili meseleler oluşturur. Suat, meselelere marazî ve kayıtsız bir mizaçla bakar. Onda kötümserlik temayülü vardır. İhsan, Suat çıktıktan sonra, onun çektiği türden azapları bütün dünyanın bir asır evvel yaşayıp bitirmiştir. Hegel'in, Nietzsche'nin, Marx'ın gelip geçmiş, Dostoyevski bu azabı Suat'tan seksen sene evvel çekmiştir. Hatta kendileri için yeni olan şey Anadolu'nun bir köyündeki insanların meseleleridir ve kendisi fertle değil cemaatle meşgul olmaktadır. (Kırımlı, 2006, s. 355).

Aşağıda Suat'ın mutlu/huzurlu ve huzursuz olduğu şeyler gösterildi. Görülüyor ki Suat bencil biridir ve kendi çıkarını düşündüğü şeylerde mutlu olmakla birlikte bunu da tam olarak beceremediği anlaşılmaktadır. Suat kendiyile barışık olmayan biridir. Bu yönüyle bulunduğu mekânda mutsuzluğun temel kaynağıdır.

Tablo 3. Suat'ın Huzur ve Huzursuzluk Tablosu

Suat'ı mutlu/huzurlu kılan unsurlar	Suat'ı huzursuz kılan unsurlar
Nuran'a olan takıntılı aşkı	Eşi
	Çocuğu
	Mümtaz
	Yaşar

Tanrının varlığı

Gelenekler

Maziye ait her şey

Fahir'in Huzursuzluğu

Fahir, Nuran'ı mutsuz kıldığı gibi kendisini de en sonunda mutsuz kılar. Günlük ve nefsi hesaplar peşinde koşan Fahir, Emma ile olan bağlantısı sebebiyle Nuran ile olan ilişkisini bitirmiştir. Bununla birlikte kızı Fatma ile de çok ilgilenmez. Emma romanda onun heva ve hevesini temsil eder ve bu durum ilelebed devam etmez. Romanda Emma ile münasebetine bakarak Fahir'in huzursuzluk panoramasını çıkarmak mümkün olur. Kendi mutluluğunda her yanı bir bahar ülkesi gören Fahir, sahip olduğu şeylerden bir müddet sonra usanmaktadır. Emma ile Fahir'in ilişkisi aşağıdaki metinde şu şekilde geçer.

"Emma, erkek ruhunu anlayan kadın dikkatiyle ve bir anne şefkatiyle -çünkü her erkek biraz çocuktur ve iradeye muhtaçtır- diye devam etti. Bu sabah kültürfiziğini de unuttun! Köstence'de plajda bu kültürfiziğe ilk başladıkları zamanlarda Fahir'i ne bu ses, ne de bu ısrar bu kadar rahatsız ediyordu. O zaman şahsına gösterdiği bu alâka onu çıldırtıyor, bu hesaplı ve iradî arkadaşlıkta imkânsız lezzetler buluyordu.

-Peki, ben de yiyeyim!

Böylece hiç olmazsa onun konuşmasını önleyecekti. Kendisinin de farkına vardığı garip bir ısrarla başını listeye gömmüş, Emma'nın dişlerini, sağlam vücudunu, erkek kudretlerine meydan okuyan geniş göğsünü, bir zamanlar kendisini hazdan, şimdi sabırsızlıktan ve hatta hiddetten çıldırtan bütün bu birinci sınıf zevk makinesi teferruatını görmemeğe çalışıyordu." (Tanpınar, 2020, s. 104-105)

Fahir, mutsuz olduğunu düşündüğü evreyi ve kişileri unutmak ve kendine göre rahat hayat bir yaşamak istemektedir. Emma'nın amacı ise Fahir sayesinde konforlu ve lüks bir hayat sürmektir. Romanda bu ikilinin beraberliği aslında bir çıkar birlikteliğinden ibarettir. Emma Fahir'den sonra gideceği durağı hesap ederken; Fahir'in aklının köşesinde az da olsa Nuran'a yer ayırır. İlk başlarda onu rahatsız etmeyen bu küçük ilgi sonraları büyüyerek onu Nuran limanına sürükleyecektir. Emma'nın davranışları ona belli bir müddetten sonra sıkıcı gelmiş ve Emma'dan ayrılma yollarını düşünmeye başlamıştır. Emma'nın kendisini terk etmemesi ile ilgili kaygıları vardır; bu ihtimale karşı kendince ufak hesaplar yapmaktadır. İlerleyen süreçte o da Nuran gibi bir müddet sonra görece daha güvenli bir limana; alışkanlıklarına gitmeyi ister ve huzuru tercih etmek zorunda kalır. Çünkü kimsenin yanında Nuran'ın yanında olduğu kadar rahat değildir. Emma da Fahir'de yaşadığı mutsuzluk ve huzursuzluğu başka bir kişiye giderek dönüştürmeye çalışır.

Fahir'in Emma'dan hevesini alıp, gönlü geçince garip bir şekilde aklının bir köşesinde olan Nuran yeniden filzilenmeye başlar. Romanda Fahir'deki bu dönüşüm şöyle anlatılır: *"Nuran'ı hiçbir zaman bu kadar güzel bulmamıştı. Bu ne boşandıkları ayların bıkkınlığı içinden gördüğü Nuran'dı ne de on senenin arkasından beyaz bir hayal gibi görünen nişanlıydı. Bu ayrı, hiç tanımadığı, büsbütün yabancı olduğu bir kadındı. On sene yanında yaşadığı hâlde farkına varmadığı kadındı." (Tanpınar, 2020, s. 106-107).*

Daha önce Nuran'dan bu şekilde büyülenmeyen Fahir, büyük bir hata yaptığını düşünür ve kendisini bu hatası yüzünden affetmez. Evli olduğu yıllarda da ona ne ilgi göstermiş ne de aşkla yaklaşmıştır. İskelede karşılaştıkları bir sahnede Fahir'in yanında Emma, Nuran'ın yanında ise ikisinin de müşterek varlığı; kızları yani Fatma vardır. Nuran, Fahir ve Emma ile karşılaştığında oldukça soğukkanlı davranmaya çalışmıştır. Fahir ise bu karşılaşmada kızına yeterince sıcak davranmadığını düşünür. Bu da onda büyük bir huzursuzluğa ve yaptıklarını sorgulamasına sebep olur. Mesele şöyledir:

“On sene yanında yaşadığı halde farkına varmadığı kadındı.

-O kadar şaşırđım ki... Fatma ile doğru dürüst konuşmadım... Tıpkı bir başkasının çocuğu gibi muamele ettim.- Fakat hakikaten bunun için mi çocuğuna o kadar soğuk davranmıştı, yoksa Emma yanında olduğu, onu gücendirmekten çekindiği için mi? -O kadar zayıfım ki, her alçaklığı yapabilirim...-

Başını kaldırdı. Emma'nın içinden geçenleri adeta ezberden okuyan gözleriyle karşılaştı. Genç kadın: -Biliyorsun Fahir, istersen barış, ben seni hiçbir zaman çocuğundan ayırmak istemem... Ve bu kararın kat'iliğini göstermek için Emma, iş üstünde bir umumi grev ilan eder gibi, çatalını tabağın kenarına bıraktı. Yüzü baştan aşağı feragat, insan hislerine hürmet kesildi. Bütün ömrünce yalnız kendisine acımaktan gelen bir itiyatla çehresi değişmiş, alt üst olmuştu.” (Tanpınar, 2020, s. 106-107).

Tablo 4. Fahir'in Huzur ve Huzursuzluk Tablosu

Fahir'i mutlu/huzurlu kılan şeyler	Fahiri huzursuz kılan şeyler
Nuran'a olan aşkı/alışkanlığı	Emma
	Kızı Fatma
	Elde edemediđi her şey
	Maziye ait alışkanlıklar

Tevfik Bey'in Huzursuzluğu

Tevfik Bey, romandaki ifadesiyle “destebaşı yaratılanlardandır”. Yetmiş dört yaşında, sesi oldukça güzel ve geniş, akşamları içen, genç ve şuh kadınların arkadaşlığından hoşlanan, bazen semt kayıkçılarıyla kılıç avına çıkan, kendine göre teamül ve rutinleri olan zevk ehli bir adamdır. Bu yönüyle Tevfik Bey mutsuz bir adam değildir; fakat etafında onun hakkında bazı olumsuz fikirler vardır. Karısıyla olan münasebeti ile ilgili, oğlu ile ilgili tavrı, yeğeni Nuran ile ilgili düşünceleri hepsi onu romanda hem güzide bir yere konulan hem de bazı şeylerin teşekkülünde mühim bir rolü olan biri olarak anılmasına sebep olur. Onun huzursuzlukları elit huzursuzluklardandır. Romanda her yaşama şeklinin kendine münhasır bir huzursuzluk mevzusu bulunduğu ortaya konulur. Tevfik Bey seçkin bir adamdır ve o yaşam şekline göre de huzursuzlukları ve mutlu olma şekli mevcuttur.

“Hiç karısına bu kadar bağlı olan adam o anlatılan kepezelikleri yapar mı?- diye düşünüyordı. Birincilere göre Tevfik Bey, karısına hayatında hiçbir zulmü esirgememiş bir ifritti. İkcilere göre bir

dedikodu mağdurundan başka bir şey değildi. Hakikatte ise Tevfik Bey, kendisine oğul diye Yaşar'ın ruh sakatlıklarını hediye eden ve o kadar sene kıskanç, alıngan, kibirli, yaptığı iyilikleri bin misliyle ödetmek için fedakar ve mütehammil karısını bir gün bile sevmemişti. Ölümüne de, bu senelerce süren beraber hayata rağmen ancak herhangi bir insan kadar acımişti. Ruhu için yaptığı hayırları, onu kendisinden uzakta, hiç dönülmeyecek bir yerde bilmenin verdiği ruh emniyeti içinde yapıyordu” (Tanpınar, 2020, s. 242).

Tevfik Bey, sakin, hayatından memnun; fakat bazen geçmişi düşünerek huzur bulsa da umumiyetle eskiyi özleyen biridir. Tanzimat dönemi gibi ufak sürprizlerle kendini mutlu edebilen ve bunlarla huzur bulabilmenin kolay olduğunu düşünen biridir. Romanda Tevfik Bey çoğunlukla oğlu Yaşar üzerinden anlatılır. Onu tanımlamak aslında bir anlamda Yaşar'ın aksi karakterini okumak gibidir. Dolayısıyla Yaşar'ı besleyen huzursuzluklar, Tevfik Bey'i beslemez ama dolaylı olarak da olsa Yaşar'ın huzursuzlukları Tevfik Bey'i de huzursuz eder. Yaşar Bey'in ve Tevfik Bey'in çoğunlukla aynı sahnelerde yer alması böyle bir zıtlığın doğmasına müsaade etmiştir, diyebiliriz. Çünkü Tanpınar, iki farklı yapıda olan insanla birlikte masada hem huzuru hem de huzursuzluğu ele almak ister gibidir. Suat, karakterinin yaptıklarıyla hemen hemen örtüşen Yaşar Bey, onun kadar olmasa da Nuran ve Mümtaz'ı huzursuz etmeyi başarabilmektedir. Tevfik Bey aşağıdaki çizelgede görüleceği üzere istidatlı ve zevkleri olan yaşamayı seven biri ve onu mutsuz kılan şey sadece kendi iktidarı dışında hayatına dâhil olan şeyler olarak görülebilir.

Tablo 5. Tevfik Bey'in Huzur ve Huzursuzluk Tablosu

Tevfik Bey'i huzurlu kılan şeyler	Tevfik Bey'i huzursuz kılan şeyler
Nuran	Oğlu Yaşar
Rakı sofrası hazırlamak	Karısının ölümü
Musiki	
Mazi	
Zeybek oynamak	
Yemek ve sofraya zevki	
Kendine ait zevklerine düşkünlüğü	
Balığa çıkmak	
Hovardalık	
Kadınlarla sohbet	

Yaşar Bey'in Huzursuzluğu

Tevfik Bey'in oğlu Yaşar Bey için en büyük mesele, şifası bir türlü bulunamayan ve birkaç yıldır yakalandığını zannettiği kalp hastalığıdır. Hastalıktan arta kalan zamanlarında ancak yüzünün güldüğü ifade edilerek hastalığın onun hayatını nasıl değiştirdiği belirtilir. *“Tevfik Bey küçük bir hüsnüniyetle işe başlayıp küçük zevk düşkünlüğünde çehresini tamamlayan*

Tanzimat'tı. Onun rahatlığı, kayıtsızlığı, çalınmış neşesiyle yaşıyordu. Yaşar Bey daha ziyade İkinci Meşrutiyet'ti, onun huzursuzlukları ile doluydu. Garip idealizmleri, küçük aşağılık duyguları ve onların yerini bir dalganın yerini bir başkasının alışı gibi dolduran silkinişleri, hülâsa en coşkun heyecanla hiç kımıldanmaya imkân bırakmayacak bir yeis arasında gidiş gelişleri vardır." (Tanpınar, 2020: 166).

Nuran; annesinden dayısı Tefvik Bey ve onun oğlu Yaşar'a kadar uzanan marazi sevgiden kendine de pay çıkarır. Ona göre bu kalıtsal bir meseledir ve kendisi de bundan ötürü bula bula Fahir'i bulmuştur. Yaşar'ı bu hale getiren şey de bu marazi sevginin ta kendisidir. Yaşar, "en coşkun heyecanla hiç kımıldanmaya imkan bırakmayacak bir yeis arasında gidiş gelişleri" olan biridir. ... "Bu acayip bünyeden ilk gelen işaretle hasta hali, yorgunluk ve herşeyden nefret, her şeyden soğuma başlardı. Bütün ömrünce, ara sıra Huriye Hanım'a dövdürdüğü sinameki ile, kışın öksürük çok sıkıştırdığı zaman kendi eliyle mangalda kaynatıp içtiği haolıcandan başka ilaç namına bir şey bilmeyen, aspirini tango cinsinden bir bidat addeden babasıyla, aşağı yukarı ilmin son verimleriyle yaşayan oğlu arasında latife hiç eksilmezdi" (Tanpınar, 2020, s. 166-167).

Yaşar dümenine sahip olunamayan bir gemiye benzetilir romanda. Özetle Yaşar vücudu gözünün önünde olan adamdır. İş gücü vücudunu gözlemlemektir. Obsesyonik bir durum olan bu hal, onun bütün hayat konforunu da alıp götürmüştür. Tanpınar, "Yaşar Bey hakikatte muasır ilmin ticaret fikri ile bütün insanlık için el ele vererek hazırladıkları bir kompleksti." (Tanpınar, 2003: 208) şeklinde tanımlar. "İşte Yaşar Bey bu tek başına çalışmaları tek bir hedefe götürmeğe gayret eden adam, imkânsızla uğraşmağa mahkum edilmiş bir nevi başvekildi. Gayretinde bir tek yardımcısı vardı: ilaçlar." (Tanpınar, 2020, s. 169).

Tablo 6. Yaşar'ın Huzur ve Huzursuzluk Tablosu

Yaşar'ı mutlu/huzurlu kılan şeyler	Yaşar'ı huzursuz kılan şeyler
Nuran	İlaçlar
	Kalp hastalığı
	Babası Tefvik Bey

Mekândan Kaynaklanan Huzursuzluk

İstanbul'un sonbaharda en emsalsiz günlerini yaşadığını söyleyen İhsan, Nuran'a dönerek "siz Mümtaz'a bakmayın o sonbaharda kış yağmurunu düşünerek üzülür... Bilir misiniz bütün bunlara sebep nedir? Mümtaz'a muhabbetle bakarak güldü. -Çok örtünmesi... Ben çocukluğunda hep ona nasihat ederdim, Mümtaz çok örtünme... Çok örtünenler çok hülya kurarlar. (Tanpınar, 2020, s. 256) der. Mümtaz'ı çocukluğundan itibaren tanıyan İhsan, onun bu şekilde bardağın boş tarafını gören tedirgin halini, riski sevmeyen ve endişeli bir ruh yapısına sahip olmasıyla ilgisi olduğuna inanır. İhsan, Mümtaz'ın hava sıcak bile olsa örtünmeyi seven yapısını ironize ederek olumsuzlayıcı yapısını ima etmeye çalışır.

Romanda mekânlar ile ilgili bakış açısının Mümtaz'ın ruh haliyle doğrudan bağlantısı vardır. Suat ile karşılaşma, İhsan'ın hastalığı, Suat'ın kötü bakışları, özellikle Nuran'ın ondan ayrılması gibi değişkenler Mümtaz'ın girdiği mekânlara da farklı bakmasına sebep olur. Romanın başında Nuran'ın varlığıyla gezdiği ve mutlu olduğu noktalar, yalnız gittiğinde ne

kadar olumsuz bir görüntüyle anlatılır. Orada artık dilenciler, mutsuz insanlar, harabe evler ve Mümtaz'ı huzursuz eden insanlar bulunmaktadır. Hatta kendisini basit sokağa ait bir şeymiş gibi hisseder ve etrafına bakar:

“O zaman Mümtaz etrafına dikkat etti: Yol, güneşin altında harap evleri, açık kapıları, dışarıya sarkmış cumbaları, çamaşır serili balkonlarıyla harap ve bitmiyecek korkusunu verecek kadar uzun, bembeyaz, aydınlıkla adeta derisi soyulmuş gibi uzanıyordu. Şurada burada, kaldırım kenarlarında bitmiş otlar vardı. Bir kedi, alçak bir bahçe duvarından sıçradı ve sanki bu işareti bekleyen bir kereste fabrikası, testeresini işletmeğe başladı. -Hasta bir yol...- diye düşündü; bu manasız bir düşünce idi. Fakat işte zihnine eklemişti. -Hasta bir yol...-, bir nevi cüzzama yakalanmış, onun tarafından iki yana sıralanmış evlerin duvarına kadar yer yer oyulan bir yol” (Tanpınar, 2020, s. 29).

Böyle durumlarda güneş dahi Mümtaz'ı bir zaman sonra rahatsız eder.

“Mümtaz,Garip bir tikslenme içindeydi. Bu güneş gözlerine batıyor; paylaşamadığı bu neşe onu rahatsız ediyordu. Çok karanlık, çok siyah, sessiz bir yer istiyordu. Tıpkı annesinin mezarı gibi bir yer. Kuytu bir cami duvarının kenarında, güneşin girmediği, o billur sazların insan talihiyle alay etmediği, arıların hayattan ve güneşten sarhoş, vızıldamadıkları, çocukların güneşte kırılmış ayna gibi insana batan berrak çılgınlarla gülüp konuşmadıkları bir yer.” (Tanpınar, 2020, s. 25)

“Mümtaz Suatla birlikte karanlıkta yürürken nefes almakta güçlük çeker. Kendisini yorgun hisseder. Emirgan'ın o rutubetli gecesini şöyle anlatır:“ Sonbahar gecesi Emirgân sırtlarını o imkânsız yalnızlık vehmiyle kaplamıştı. Karşı kıymın fenerleri bu yalnızlık içinde ümitsiz imdat işaretlerine benziyorlardı. Suat karanlıkta önüne bakamıyormuş gibi sağa sola çarpa çarpa yürüyordu. Yokuşun ortasına kadar böyle yürüdüler” (Tanpınar, 2020, s. 314).

Mümtaz, Macide'nin ona akşam olmadan eve gelme ikazına uyararak sokak sokak gezer, gezerken de binbir mesele hakkında içinden konuşur; Nuran'dan, Suat'tan bahseder yer yer onlara kendileri gibi cevaplar verir. Tüm bunlar olurken sokaklardaki hayat da onun gözlerinden aktarılır. Bazen olduğu gibi bir kabul edişi, bazen karamsarlık cümlelerini bu anlatımlarda görmek mümkündür.

“Kapının önünde, başka bir ihtiyar kadın, keskin bir Rumeli şivesiyle, fakat çok yavaş sesle dileniyordu. Onun da küçük, çocuk elleri kadar küçük elleri vardı. “Pörsümüş yüzünde gözleri, dağ kenarlarındaki pınarlara benziyor.” Mümtaz kadına para verirken bu gözlerin içine bakmak istedi. Fakat hiçbir şey göremedi; o kadar sert ve acıyla örtülmüşlerdi ki. Sonra tesbihçinin önünde durdu; çocukluğunun Binbir Gece'yi hatırlatan ramazan sergilerinin bu son ve ufalmış hatırası, içinden geldiği âlemi birkaç tesbihle iki üç misvaka indirmiş, küçük bir dolapta satıyordu. Nuran'la geçen ağustosta bu adamdan iki tesbih almışlar ve onunla konuşmuşlardı. Bu sefer de iki tesbih aldı; fakat tesbihleri Suat'ın birdenbire uzanan ellerinden adeta güçlkle kurtardı. “Uyanık iken rüya görüyorum...”(Tanpınar, 2020, s. 365).

Mümtaz, Suat'ı muhatap yaptığı iç konuşmalarına sokakta yürürken devam eder. Suat'ın kendini asması onda hem Suat'a acıma hem de kendisinde ona karşı vicdani bir mesuliyet hissi oluşturmuştur. Bu onun için çok can sıkıcı bir şeydir ve üzerinden bu hali bir türlü atamaz. Sokakta gördüğü hamal ve onun ailesi hakkındaki kanaatler, savaşın onlar üzerinde oluşturduğu yaşama biçimi, bunların sonuçları/endişeleri vs her şey bu konuşmalarda birbirine karışır.

"Hayır, Suat onu beğenmemişti. Fikirlerinin mesuliyetini kabul ediyordu. Ama hammalın karısı ve çocukları buna razı mıydılar? Düşüncesi tekrar şehrin çukur ve havasız yerlerinde, bulaşık suları akan sokaklardaki kerpiç evlerde dolaştı. -Onların torunları daha rahat ve mesut olsunlar, diye...- Fakat kadın razı değildi. Sabahleyin Bitpazarı'ndaki dükkânın vitrininde gördüğü ucuz, gelinlik esvabını giymiş, karşısında -gönderme!- diye yalvarıyordu. -Gönderme! diyordu. O da giderse çoluk çocuk biz ne yaparız? Bize kim bakar?- Ve ucuz mezar yerinden almış gelinlik elbisesi sırtında, karşısında ağlıyordu. Gelirken Sirkeci'de garın etrafında daha elbiselerini giymemiş yeni silah altına alınanları görmüştü. Yanlarında küçük nişanlılar, çocuklarını ellerinden tutmuş kadınlar, ağlaya ağlaya gidiyorlardı." (Tanpınar, 2020, s. 276).

Mazi, Mümtaz için onu var eden, geleceğini inşa eden bir mefhumdur. Romanda bu bakış açısı hem insanlar üzerinden -ihvan gibi- hem de mekânlar üzerinden yapılır. Mekânlar Mümtaz için bu inşa halinin bir neticesi iken son zamanlarda bu yerler bir bir onun üzerine gelmektedir. Mekânlar kütleli görünümünden daha çok onun ruh dünyasını ifşa eden göstergeler gibi verilmeye çalışılır:

"Bizim semt...- diye düşündü. Bütün çocukluğu bu cadde ile etrafındaki sokaklardan ona doğru geliyordu. -Bir mahallesi, bir evi, itiyatları, dostları olmak, onlarla beraber yaşamak ve onların içinde ölmek...- Kendisine gelecek günleri için hazırladığı bu hayat çerçevesi bir türlü içine yerleşmedi" (Tanpınar, 2020, s. 309).

Eczaneden ilaç aldıktan sonra gördüğü manzaralar onun bakış açısını ortaya koyar:

"Ev fakir ve eskiydi. -Kışın ne yaparlar? Nasıl ısınırlar?- diye düşünme düşünme uzaklaştı. -Ne yaparlar? Nasıl ısınırlar?..- Bu sual hiç olmazsa bu anda garipti. Bu Ağustos sonu sabahı bütün sokaklar bir fırın ağzı gibi insanı kapıyor, çığnıyor, yutuyor, sonra kendisinden bir sonrakine geçiriyordu.... Kim bilir, belki de kitap hiç bitmeyecekti. Bu düşüncenin azabı ile sokaktan sokağa giriyor, köşebaşındaki bakkallarla, kahvecilerle konuşuyordu. Evinde bulduğu tek hastabakıcı, -Kocam hasta, onun için izin aldım, işsiz değilim. Onu hastahaneye yatırdıktan sonra vazifeme döneceğim-demmişti. Kadının yüzü bir harabe benzeyordu" (Tanpınar, 2020, s. 14).

Mümtaz endişeli olduğunu da belirterek son günlerinde bu tedirgin halini üzerinden silkip atmak ister. Zira ertesi gün Nuran'la görüşecektir ama durumlar çok da umutlu değildir. İşte bu ruh hali etrafındakileri aşağıdaki gibi görmesine sebep olur:

"Mümtaz kendisini bu son günlerin endişesinden uzak, Çengelköyü'nde veya Boğaz'ın herhangi bir köşesinde görmeği ne kadar isterdi. Ne kadar isterdi ki, ayaklarının altında bozuk bir yol, başının üstünde Kuleli'nin ağaçları, o gölgelerin karanlık suda kendilerine mahsus bir alem kurdukları yerde bulunsun, biraz ileride fabrika bekçisiyle konuşsun, sonra yavaş yavaş Vaniköyü'nden Kandilli'ye doğru yürüsün ve tam yokuşun üstünde bir taşta otursun, denizi seyretsin, geceyi büyük ve siyah bir gül gibi koklasın. Nuran'la yarınki buluşmalarını düşünsün" (Tanpınar, 2020, s. 292).

Kararsızlık ve Endişelerden Kaynaklı Huzursuzluk

Mümtaz'ı elbette Tanpınar'dan ayrı düşünmemek lazımdır Kaplan'a göre. Bu eser bir şairin romanıdır (Kaplan, 1962, s. 2). Tanpınar'ın benzer huzursuzluklarını bu metinde sıklıkla görmek mümkün fakat en mühim olanı endişe ve kararsızlıktır. Mümtaz kendisine göre dost ve düşman tanımını, sevdiği ve sevildiği veçheden bakarak yapar. Fakat bu durum Suat'ı, Fahri'yi, Yaşar'ı daha bilmem kimleri de karşısına almak demektir; hatta en kötüsü de bu onun için büyük huzursuzluk demektir. .

"Garip bir şekilde rahatsızdı. Düne kadar sadece sevdiği insanlar vardı. Bugün ise mantar gibi bir gecede biten bir yağın düşman etrafını sarmıştı. Bütün hesaplarını kapattığını sandığı Fahir tekrar meydana çıkmıştı. Konya'da iki çocuk babası Suat, bir hastahane köşesinden hayatını zehirlemek için, öksürük, balgam ve pıhtılaşmış kan arasından destan gibi mektuplar yazıyordu. Çocuğu olmasını istediği, öyle bağlandığı Fatma, onu mustarip etmek, sevmeyişini herkese göstermek, kendisinin bir kurban, bir öksüz olduğunu anlatmak için bütün bir dram hazırlamıştı. Hem de üç defa provasını yaptıktan sonra kuyunun kenarına düşmüştü. Nihayet sonar Yaşar, o ak saçlı budala, o anadan doğma bunak ona hiç yere düşmandı. Kim bilir, daha kimler, neler çıkacaktı? Asıl hazin tarafı kendisinin de içinde bu düşmanlıklara karşılık veren bir tarafın yavaş yavaş doğmasıydı. O zamana kadar, hatta babasını öldüren Rum palikaryasına bile düşman olmamıştı... Fakat şimdi onda da kin başlayacaktı. Bunu, içinde kabaran hiddetten anlıyordu" (Tanpınar, 2020, s. 235-236).

Nuran'ın kızı Fatma, annesinin babasıyla barışmasını ister. Böyle olunca da Fatma konuyla ilgili bazı beklentilere girer; hatta Mümtaz'ın varlığından sürekli rahatsız olur, bunu belli eder ve huysuzluklar yapar.

Yalnız kalmak romandaki bütün kişilerin ortak korkusu ve huzursuzluk sebebidir. Mümtaz'ın evlilik hayalleri, İhsan'ın Mümtaz ile ilgili endişesi, Nuran'ın Fatma ve kendisiyle ilgili yalnızlığı, Yaşar'ın, Suat'ın arayışları ve isteklerinin temel kaynağı yalnız kalmak korkusudur. Mümtaz bunu şu şekilde ifade eder:

"O vakit ayrılığın dünyası başlardı; her şeyi kendisine yabancı bulan, kendisini sonsuz bir gurbette duyan insanın, belkemiği yalnızlıktan ürperen, kadınsız erkeğin dünyası. Bir yağın iç parçalayıcı yokluktan ibaret bir dünya idi bu. Hep böyle oluyor, çoktan beri iç içe odalarda yaşıyor gibi, birinden öbürüne geçiyordu." (Tanpınar, 2020, s. 75)

"Mümtaz'ı sadece mutsuzluktaki yalnızlık değil saadetini paylaşamadaki yalnızlığı da mesele haline getirir. "Bütün bu insanlar dostlarıydı. Tıpkı bu kahve, bu ağlar, bu duvara dayalı direkler, biraz ilerideki cami, çeşme gibi, hepsi dostuydular. Hatta şu iskelede her sabah kendisini bekleyen ve buraya kadar peşinden gelen, belki de ta yukarıya kadar onunla çıkacak olan siyah kıvrıcık tüylü köpek yavrusu da dostuydu. Fakat bugün Mümtaz sevincinde yalnızdı ve bu hep böyle olacaktı. Yarın ıstıraplarında yalnız kalacak. Bütün tanıdıkları, dostları için bir muamma, bir meçhul yahut hayatın kenarına fırlanmış bir rakam olacak, öbürsü gün öldüğü zaman da aynı şekilde yalnız ölecekti." (Tanpınar, 2020, s. 143-144).

Huzur romanında başta Mümtaz olmak üzere Nuran ve diğer kahramanlar saadet denizinde yüzerlerken burada boğulmaktan korkmaktadırlar. Dolayısıyla bu durum yaşayacakları saadeti de olumsuz hale evirmektedir. Mümtaz, Nuran'la mutlu bir ilişki sürdürdüğü anlarda, beraber geçirdikleri yaz akşamlarında, özellikle son yaz akşamlarında sürekli bir huzursuzluk içerisinde. Bunun sebebi Nuran'ın elbet bir gün gidecek olması ve ondan sonraki hayatın nasıl devam edeceğinin korkusudur. Mümtaz'a bu korku Kırmılı'ya göre çocukluğundan tevarüs etmiştir: "Mümtaz'ın iç benliğini yapan bu korku, o daha çocukken, S... 'den göç etmek zorunda kaldıkları akşam yola çıkmadan önce yere serilen bir örtü üzerinde bir şeyler yiyecekleri sırada, babasının vurulup gözleri önünde can vermesi, yine gözleri önünde ve annesinin çığıkları arasında alelacele bahçeye defnedilerek oradan adeta kaçmak zorunda bırakılmalarıyla oluşmuştur. Bu sahneler Mümtaz'ın hiç unutmayacağı sahnelerdir" (Kırmılı, 2006, s. 345).

Macide, çocuğunu kaybetme acısıyla perişan olduğu dönemlerde onun en büyük destekçisi İhsan'dır. İhsan da her ne kadar Macide gibi üzgün olsa da tevekkül etmesi acıyı daha da azaltmıştır. Mümtaz'ın ifadesiyle, İhsan'ın iman gücüne ve isyan etmeyeşiine şahit olmamızı sağlamıştır. Mümtaz, her ikisi için de kaygılanır.

"Felaketi Kastamonu'da telgrafla haber aldım. Derhal geldim. Çocuğu ayrı yerde, Macide'yi ayrı yerde buldum. Herkes Macide ile meşguldü. Büyük yengem deli gibiydi. İhsan kendisinin gölgesiydi. O yazı hiç unutmuyacağım. İhsan'ın hayata imanı olmasa, Macide şimdi ne olurdu?" (Tanpınar, 2020, s. 20)

Mümtaz ailesiyle birlikte babasının ölümüyle buldukları şehirden göç eder. Bu tecrübe onun şahsi hayatında önemli bir sarsıntı meydana getirmiştir. Mesela göç esnasında bir genç kızla yaşadığı deneyim Mümtaz'da suçluluğa ve korkuya neden olur. *"Babasının ölümüyle yeni baştan ve çözülmez bir şekilde birleşti. İçinde büyük bir günah işlemiş duygusu vardı"* (Tanpınar, 2020, s. 31). Bu suçluluk duygusu, babasının ölümünden kendisini sorumlu tutmaya kadar giden bir travmaya dönüşür. *"Belki de o anda sormuş olsalar, babamın ölümüne ben sebep oldum, derdi"* (Tanpınar, 2020, s. 32).

Belirsizlikler de her insanda olduğu gibi Mümtaz'da da önemli bir korku ve endişe kaynağıdır. *"Ne olacaktı? Bunu bilmiyordu. İstanbul'a gidecekti; fakat kimin yanına? Nasıl karşılayacaklardı? Annesini, babasını bir daha görmeyecekti. Fakat bu acıya şimdi tek başına kalmış insanın biçareliği de karışıyordu. İçinde müthiş bir ağlamak arzusu vardı. Bununla beraber ağlamak istemiyordu. Bu güneşin ortasında, bu her tesadüf ettikleri insanın adeta bir şarkı murıldanır gibi geçtiği yolda, bu berrak denizin karşısında ağlamak, kendisine olmayacak bir şey gibi geliyordu. Nihayet ağlamak, biraz da etrafındaki insanları kendisine acındırmak olacaktı. O insanlar çoktan kendisinden bıkmış olmalıydılar. Kaç gündür, evde acayip baş sallamaları, kendisini arkasından takip ettiğini sandığı, adeta omuzunda yakıcı bir şey gibi duyduğu uzun bakışlar hissediyordu. Bir yük olduğunu sanıyor ve talihi kızıyor. Onun için ağlamamalıydı. Fakat bir talihi, garip, herkesinkinden çok başka bir talihi olduğu da muhakkaktı"* (Tanpınar, 2020, s. 40).

Roman boyunca özellikle Mümtaz'da bir dip dalga gibi savaş korkusu içten içe varlığını sürdürmektedir. Mümtaz'ın kiracısı ve sokaktaki insanlar savaş tehlikesini hissettiklerinde işlerini bu telaş ve endişe içinde devam ettirmektedirler.

Nuran, eski kocası Fahir'le birleşir ve hayatına mutlu olmasa da huzur bulacağı tevehhümüyle hayatına kaldığı yerden devam eder. Romanda İclal, çoğu zaman Muazzez'le birlikte her yerde olup bitenden haberleri olan karakterler olarak karşımıza çıkmaktadırlar ve bu kötü haberi veren de İclal olmuştur. Huzursuzluğun taşıyıcısı olan İclal, romanda başkalarının huzursuzluğundan beslenen bir tip olarak görünür.

Mümtaz, İclal'le karşılaşmalarında ondan alacağı haberle huzursuz olacağını önceden tahmin etmektedir. Tanpınar, ilk zamanlardan itibaren İclal'i haberci ve olup biteni yetiştiren kimliği ile okura tanıtmıştır. Bunun nedenini Mümtaz'a roman sonunda bu huzursuz edici haberi verecek olan kişinin İclal olmasına bağlamalıdır. Mümtaz, bu kaygı ve endişe içinde İclal'e doğru yol almaktadır.

Mümtaz, Nuran ile ilgili münasebetinde kararsızlık halini hep yaşar. Kimi zaman buluşmaya gittiğinde Nuran'ı orada bulup bulamama konusunda, onun tepkilerini kestirememek konusunda endişeleri vardır ve bu da onda kararsızlık halinin alevlenmesine ve bu durumun yani kararsızlığın davranışa dönüşmesine sebep olur.

“Küçük yol, meydanın ve etrafın her yaz kendiliğinden peydahladığı bütün kokuların dar koridoru idi. Her yaz bu dar yolu mevsim onlarla zaptederdi. Daha kapının önünde deminki isteği söndü. Ne görecekti, sanki? Bir yığın eski ve bildiği şeylerdi bunlar. Üstelik içi rahat değildi, kafası ikiye, hatta üçe bölünmüştü” (Tanpınar, 2020, s. 50).

Bazen iç konuşmalarla zihindeki bu ikilem daha netleştirilir. O, belli zamanlarda kendisinin ifadesiyle “hem Sezar’dır hem de kayıkçısı”dır. Mümtaz’da “eşikteki adam” psikolojisi roman boyunca devam eder; çünkü o hayatında net cevaplar arayan ve şüpheli şeyleri sevmeyen biridir. Risk onun için intihardır; fakat roman boyunca intihar şekli, onun imtihanı olur. Aşağıdaki diyalog bunlardan biridir:

“Düşüncesinin bu noktasında birdenbire durdu. Bu adamlarla ne diye alay ediyorum? Sanki benim azaplarım onların bir yığın kaçış imkânlarıyla dolu hayatlarından daha mı iyi?” Fakat hakikaten düşündüğü gibi bu kaçış var mıydı? Bu kitapların ve benzerlerinin anlattığı imkân bolluğu içinde mi yaşıyorlardı? Böyle olsa bile kendisi kaçmıyor muydu? Sadece bu dükkânda bu saatte oturması bir kaçış değil miydi? Gittikçe ağırlığını arttıran sıkıntıların arasında bu saati çalmak istediği, onu İhsan’dan ve etrafındakilerden göz göre göre çaldığı muhakkaktı” (Tanpınar, 202, s. 56).

Gelecek kaygısı Nuran’da da açık bir şekilde görülmektedir. Fatma’nın durumu, Suat, Mümtaz, çevresindeki diğer insanlar tüm bu değişkenler Nuran’ı düşündürür ve alacağı kararlar noktasında onu ikilemde bırakır.

“Bunu genç kadının gözlerine bakarak söylemişti. Fakat Nuran yalnız etrafla ve biraz da kendisiyle meşguldü. Beş gündür kafasında bir yığın kararlar vermiş, kâh evini ve hayatını can sıkıcı bulmuş, genç adamın daveti için sabırsızlanmış, kâh çocuğunun kendi yatağının yanı başında duran karyolasına bakarak, dışarıdan gelecek hiçbir şeyin kendi sükûnetini bozamayacağını sanmıştı. Fakat işte, üç saat süren bir didişmeden sonra gelmişti. Bu bir zaaf mıydı? Yoksa tabii bir hakkı kullanmak mı? Bunu bilmiyordu. Yalnız, bütün ömrüyle bu kayığa yıkıldığını, orada külçelendiğini biliyordu” (Tanpınar, 2020, s. 131).

Bu tedirginliğin başka bir örneği, Nuran’ın dilenci çocukla karşılaşma anıdır. Çocuk ona Allah sevgiline bağışlasın” dediğinde “acaba herkes ne yaptığımı yüzümden okuyor mu?” sorusunu kendisine sorar. Bu sürekli bir teyakkuz halidir.

“İskelede küçük bir kız çocuğu, yüzü gözü çamur içinde, yanına yaklaştı. Üzerinde çok kirli ve yırtık bir basma entari vardı. Elini, karıştırılan yemeğin üzerinde kuruyan bir kaşık gibi uzattı. “Allah sevgilini bağışlasın!” diye para istedi. Nuran çantasını açarken, “Acaba yüzümden herkes ne yaptığımı okuyor mu?” diye düşündü. Ağlayacak gibiydi. Çocukluk ve genç kızlık yıllarında yapmadığı bir şeyi yapıyordu. “Dönsem mi?” diye gişenin önünde dolaştı. Fakat aşk bilinmeyenin sihriyle onu davet ediyordu. “Yeni Debussy’ler aldım. Behemehâl gelin...” Telefonda böyle söylemişti. Debussy’yi Wagner’i sevmek ve Mahur Beste’yi yaşamak, bu bizim talihimizdi” (Tanpınar, 2020, s. 149).

Çatışmalardan Kaynaklı Huzursuzluk

Huzur romanına çatışmalar bağlamında bakıldığında İhsan ve onun erafında teşekkül etmiş olan bir hayat anlayışı, muhalifi olan bir yaşama biçimiyle karşılaştırılması söz konusudur. Mümtaz, maziye temsil eder, İhsan’ın bakış açısıyla hayata bakar. Bu yönüyle İhsan da geleneği temsil eder. Bu temsiliyet, roman boyunca Mümtaz’ın yakasına yapışan bir kene gibidir. Öğrendiklerini hayatla yüzleştiren Mümtaz, hem Nuran’la hem Suat’la hem de

gerçek hayatla çatışmalar yaşar. Nuran'ın temsil ettiği yaşama biçimi de Nuran'a saadet getirmez. O da geleneksel usullere göre evlenmiştir ve onun tasavvur ettiği hayat hiç de içinde bulunduğu reel hayatla aynı değildir. O sebeple bir noktadan sonra bu hayatı bırakıp saadeti temsil edecek olan Mümtaz'a yönelir fakat maalessef geçmişi yine onu rahat bırakmaz. Çünkü Nuran'ın hayatını bir şekilde değiştiren etkileyen çoklu değişkenler orada da onun peşini bırakmamıştır. Bunlar; kızı Fatma, takıntılı aşkı Suat, Mümtaz, Yaşar ve etrafındaki diğer insanlar. Sonunda bütün bunlardan sıyrılıp yeni hayatını da bir kenara bırakarak kendi ifadesiyle "huzuru" tercih eder. Bu tercihi de ona mutluluk getirmez.

Kavramlarla ilgili de roman kişileri sorgulama yapar. Mesela ölmek belli bir seremoniyle olmalıdır. Toplumsal beklenti, gelenekler de ölümün geleneksel ve alışılmış usuller doğrultusunda olmasını gerekli kılar. İhsan'ın kendi ölümüyle ilgili monologları bu çatışmayı anlatan açık beyanlardır.

"O zaman ne doktora, ne eczacıya, ne ilaca, ne de herhangi bir şefkate ihtiyaç olmadan insanlar birbirlerine sokularak, birbirlerini kucaklayarak, birbirlerinin içine geçerek, birbirleriyle en hususi taraflarını paylaşarak ölürlerd. Fakat evinde, yatağında, kendine mahsus ölümle ölmek, bu muayyen kaideleri olan bir şeydi. Hafız, papaz, doktor, Kur'an sesi, eczacı havanı, gözyaşı, takdis edilmiş su, çan sesi... Ancak bunlarla ölüm tamamlanabilirdi. Bu insan kafasının tabiatın nizamına eklediği bir şeydi. İnsanların arasında bu iş böyle olurdu" (Tanpınar, 2020, s. 289).

Belli bir saatten sonra mesela gece yatısına gidilmez; bunu yapmak bir huzursuzluk nedenidir Mümtaz için:

"Sekizden sonra gece yatısına gidilir mi? -İnsanın parası olunca sekizden sonra da gider. Hizmetçi daha fazla konuşursa uykusu dağılmaktan korkar gibi cümlesini bitirmeden kapıyı kapatt" (Tanpınar, 2020, s. 291).

Eskiye sadece bozulacak bir şey gibi düşünmemeli; mazi, yeniyi kurmak için gerekli bir çıkış noktasıdır; fakat bunu yaparken yerine bir şey koymadan yıkmak daha yıkıcıdır. Bu bir ıstırap sebebidir. Huzur'da bu serzeniş de yer bulur. *"Bu insanlara yeni hayat şekilleri hazırlamadan evvel, onlara hayata tahammül etmek kudretini veren eskilerini bozmak neye yarar."* (Tanpınar, 2020, s. 172). *Şıçrayabilmek ve ufuk değiştirmek için bile bir yere basmak gerekir. Çünkü bu kimliği her millet, mazisinden alır.* (Tanpınar, 2020, s. 155)

Nef'î'yi, Galip'i, Bâkî'yi, Nedim'i, Naili'yi, Dede'yi İtrî'yi Mümtaz'a aşıl原因 İhsan aslında Mümtaz'ın hangi paradigmaya göre yetiştirildiğini de belirlemiştir. Bu durum yaşadığı çevre ile münasebetini de tayin eder. Bazen bu yetiştirilme tarzı onda çatışmalara neden olur. Yaşadığı ve beklentiye girdiği hayat biçimi evleneceği kişinin de belirlenmesinde önemli bir faktördür. Nuran ile anlaşabilmesi aslında bu bakış açısından kaynaklıdır. Mümtaz etrafındaki olaylara yetiştirildiği bu nazarla bakar. Müzik, mimari, davranış, kadın erkek münasebeti, medeniyet anlayışı vs gibi değişkenler onu topluma bakışında etkilidir. Bu sebeple de çevresini zaman zaman eleştirir, tespitler yapar. Karşılaştığı durumlar onu mutsuz kılar. Hâlihazırdaki toplumsal yapı onun mutlu olmasını engellemektedir. .

"Kapının önüne çıktığı zaman sokağı adeta çok uzun bir ayrılıştan sonra görüyormuş gibi seyretti. Evin karşısındaki camiın kapısında bir çocuk, gözleri alçak duvardan sarkan incir dallarında, elindeki sicim parçasıyla oynuyordu. Belki de biraz sonra bu incirin vadedilmiş lezzetlerine doğru yapacağı hücumu düşünüyordu. -Ve tıpkı yirmi sene evvel benim oturduğum ve düşündüğüm gibi... Fakat o

zaman cami böyle değildi...- Büyük bir kederle düşüncesini tamamladı: -Ne de mahalle..." (Tanpınar, 2020, s. 11)

Nuran'la İstanbul'da belli mekânları ziyaret ederlerken Galata Mevlevihanesi'nde aralarındaki bakış açısı benzerliğini ortaya koyan aşağıdaki ifadeler çarpıcıdır. "Mümtaz silkindi. Dördüncü selamda idiler. Şeyh Galib şimdi neredeyse abasının göğsüne yakın bir yerini tutarak ayine katılacaktı. Onun da Şems-i Tebrizi'nin güneşinde, ebedi aşk ocağında bir an için küll olması lazımdı! Son çılgınlarda Nuran Mümtaz'ı omuzlarından yakalılarak -beraber ölelim- diye yalvardı." (Tanpınar, 2020, s. 217).

Devam etmesi gereken bu türkü maalesef kesintiye uğramıştır. Mümtaz için bu durum, huzursuzluk verici bir şeydir. Çünkü ona göre çocukları, bu türküyü söyleyerek oyunlar oynayarak büyümelidir. Evet her şey değişebilir hatta insanın iradesi bile fakat bu türküler hayata damagasını vuran şeylerdir ve bunlar değişmemelidir.

"Devam etmesi lazım gelen, işte bu türküdür. Çocuklarımızın bu türküyü söyleyerek, bu oyunu oynuyarak büyümesi; ne Hekimoğlu Ali Paşa'nın kendisi, ne konağı, hatta ne de mahallesi. Her şey değişebilir, hatta kendi irademizle değiştiririz. Değişmiyecek olan, hayata şekil veren, ona bizim damgamızı basan şeylerdir.- İhsan, bunları ne kadar güzel anlardı. Bir gün, -Her ninnide milyonlarca çocuk başı ve rüyası vardır!- demişti. Fakat İhsan hasta idi, Nuran, onunla dargındı ve gördüğü gazete manşetleri gergin vaziyetten bahsediyorlardı. Sabahtan beri düşünmemeğe, zihninin bir tarafına atmağa çalıştığı şeylerin hücumu altında idi. Zavallı çocuklar, bir barut fıçısının üzerinde oynuyorlardı. Fakat türkü, eski türkü idi; demek barut fıçısı üzerinde de hayat devam ediyordu." (Tanpınar, 2020, s. 13).

Sonuç

Türk toplumunda toplumsal yapı itibariyle kast sistemine benzer bir yapı mevcut değildir. Bununla birlikte Tanpınar'a göre bu toplumu şekillendiren farklı hayat şekilleri bulunmaktadır. Bu hayat şekilleri bir estetik düzeyi, beğeni ufkunu, hayata bakış farklılığını ve erkek kadın arasındaki münasebetleri belirler. Farklı bir hayat şekline sahip birinin diğerini beğenmemesi ve toplumsal yapının bu tür bir homejen yapıda olması hem beklentileri değiştirmekte hem de insani münasebetleri olumsuzlaştırmaktadır. Dolayısıyla romanda toplumsal yapı birebir mutsuzluğun sebeplerinden biri olarak gösterilir. Yazar bu durumu farklı katmanlardaki insanların diğerleri hakkındaki kanaatlerini kurgu içine yedirerek göstermektedir.

Mümtaz bu hayat şekilleri arasında İhsan'ın onu yetiştirmesine bağlı olarak daha üst seviyede bir yaşama biçimine sahiptir. Mümtaz sevdiği kadını değerlendirirken bile bu beğeni kıstaslarına göre değerlendirme yapar. Bu durum onda bir ikilemi ve huzursuzluğu beraberinde getirmektedir.

Nuran üzerinden düşünüldüğünde özellikle Suat'ın intiharı onun peşini bırakmaz. "Ne yapalım Mümtaz; kader istemiyor! Aramızda bir ölü var. Bundan sonra beni bekleme artık! Her şey bitmiştir." der. Araya giren bu ölü metaforik olarak aslında değersizmiş gibi görünen şeylerin, yokluklarında varlıklarını hissettirdiği anlamına gelir. İnsani münasebetleri bitiren bu tür yokluklar bütün ikili münasebetlerde ortaya çıkmaktadır.

Nuranla ilgisi olmasa bile Mümtaz, söylenen dedikokdulara kulak kabartarak bunları bir şekilde Nuran'la ilintili hale getirir bu da onun hayatını daha çekilmez yapar. Bu obsesif bir

tavırdır. Romanda bu anlamda reel bir huzursuzluk sebebi olan kıskançlık, huzursuzluğun seviyesini yükselten onu takıntılı vaziyete getiren bir araç olarak kullanılır.

Suat metaforik olarak iki kültür arasında kalmışları temsil eder ve bu girdap onun sonunu getirir. Tanpınar'ın Suat tipini ihdas etmesi, Mümtaz'ın farklı bir versiyonunun nasıl bir tecrübe yaşayacağını ortaya koymak içindir. Moderniteyi bu şekilde anlayan insan mutlu olabilir mi? sorusunun de cevabını da bu şekilde vermiş olur. Şeklen Batılı olmak da insanı mutlu etmiyor; kendini hırs ve isteklerinin seylabına bırakmak da insanı mutlu kılmıyor. İnsan etrafını dikkate alarak yaşamalıdır fakat tek başına bu da Mümtaz misalinde olduğu gibi kurtuluşa/saadete ermenin yolu değildir. Kısacası yazar, dünya saadetin mekanı değildir mesajını roman kişileri üzerinden söyler. Dünya huzurun kısa aralıklarla cereyan ettiği müteselsil oluşumlardan ibarettir. Yani huzursuzluk dip dalgası tüm hayat şekillerinin içinde kendini hissettirecektir.

Romandaki huzur ve huzursuzluk kavramları hayat şekillerine göre tasnif edilir. Tevfik Bey'in huzursuzlukları ya da mutsuzlukları ile Mümtaz'ın, Yaşar'ın, Nuran'ın mutsuzluk ve huzursuzlukları aynı değildir. Aynı hayat içerisinde yaşadıkları halde aynı sorunlarla mustarip değillerdir. Bu durum roman kişilerinin farklı değişken temeller üzerinden yetiştirilmelerinden kaynaklıdır.

Adile Hanım, diğer yardımcı kişilere nispeten romanda açık bir şekilde aktarılan karakterlerin başında gelmektedir. Algül'ün ifadesiyle romanda yardımcı kahramanlar arasında yer alan Adile Hanım, unutulmuş olmaktan korkar (Algül, 2019: 217). Diğer roman kahramanları, iç hesaplaşmalar ve amaçlar noktasında hep değişime uğramakta bu da onların bir türlü huzuru yakalayamamasına sebep olmaktadır. Adile Hanım, basit hayatında etrafındaki insanların beraberlikleri ve yaşantısına yorum yapmayı seven ve bu ikili ilişkilerde en büyük yardımcı yani ara bulucu olmayı amaçlayan biridir. Bu amaç belki de onu hayata bağlayan en büyük etkendir.

Romandaki huzuru ve huzursuzluğu ifade eden kelime sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Romandaki Huzur ve Huzursuzluk Tablosu

Huzur		Huzursuzluk	
Huzur	14	Huzursuzluk	2
Gülümsemek	26	Ağlamak	79
Sevinç	25	Üzüntü	28
Sevgi	65	Nefret	4
Güzellik	15	Çirkinlik	-
Kahkaha	12	Sinir	15
Saadet	65	Sefalet	16

Ferah	30	Sıkıntı	26
Aşk	117	Şüphe	58
Tebessüm	52	Endişe	16
Aydınlık	48	Karanlık	37
Güneş(li)	101	Bulutlu	2
Işık	88	Korku	140
Bahar	51	Kış	27
Mesut	60	Ayrılık	6
Çiçek	43	Hasta	174
Nuran	626	Kaçış	10
Sihir	9	Uzaklaşmak	28
Sulh-Barış	13	Ölüm	149
Hoş(lanmak)	64	Harp	44
Sonsuzluk	6	İhtilal	12
		Sarhoş	18
		Yağmur	31
		Fırtına	12
		Şaşırmak	68
		Karanlık	37
		Yalnızlık	15
		Keder	17
		Karışık	21
		Harap	22
		Depresyon	1
		Sarhoşluk	5
		Tükenme	10

Acı	95
Suat	255
Istırap	50
Hüzün	14
Mustarip	19
Harp	44
Vehim	16

Romanda huzur 14 defa; huzursuzluk 2 defa kullanılmıştır. Bununla birlikte roman boyunca dolaylı da olsa bu iki kelimenin anlam hâlelerinde olan kelimeler bu iki durumu da pekiştirir. (Gülümsemek, sevinç, ağlamak, üzüntü, nefret, kahkaha, sinir, sefalet, aşk tebessüm, aydınlık güneş, ışık). Roman “saadet ya da huzur kelimeleri birbirini tamamlayan ya da yakın anlamlı kelimeler mi?” sorusuna da cevap verir keyfiyettir. Bu sorunun cevabı yukarıda ifade edilen kullanım farklılığı dikkate alındığında birbirinden uzaklaşır. Metinde geçen huzurla ilintili kelimelerin toplamı 1530’u bulurken; huzursuzluğu ifade eden kelimelerin toplamı 1623’tür. Burada dikkati çeken husus, yazar bu kelimelerden daha çok bu kelimelerin anlam halesi içinde olan kelimelerle bir tasavvur meydan getiriyor olmasıdır. Yani huzurun ve huzursuzluğun ya da saadetin dolaylı olarak çerçevesi çizilmektedir. Ayrıca romanda huzuru tarif eden kelime sayısı ile (21) huzursuzluğu tarif eden kelime sayısı (40) arasında yarı yarıya fark olduğu görülür. Bu da huzursuzluk için her şey ifade edilebilecekken huzurun kolay elde edilemeyeceğini gösterir. Ayrıca romanda, mutlak saadetin olmadığı vurgulanır ve onun olmadığı yerde huzur tercih edilebilir neticesi çıkabilir. Her huzurlu yerde saadet bulunmaz; lakin saadetin olduğu her yer huzurludur demek mümkündür.

Huzur Romanı’nda saadetin göstergesi musiki de ayrı olarak ele alınmalıdır. Çünkü teknik yapıya da yedirilen musiki, farklı ton ve notalardaki hayat şekillerinin anlatılması ile mecazen bestekârına göre her yaşam şekli saadeti, huzuru ya da huzursuzluğu hissettirebilir denmektedir.

Nesneler, ortam izlenimleri, özlemler, korkular, noksanlıklar vs gibi unsurlar da kısmen işlenmiş mutsuzluk duraklarıdır. Bu unsurlar iyi sanatkârın eline geçmiş sesler gibi güzel bir şekilde işlenirse güzel hayat örnekleri ortaya çıkabilir.

Kaynakça

- Algül, A. (2019). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanında Biten Korkular*. Turkish Academic Research Review,4(1), 207-220.
- Çonoğlu, S. (2013). *Mekânlaşmış Kültürün Millet Hayatındaki Yeri Ve Huzur Romanının Başkışisi: İstanbul*: Türk Dili Dergisi, s. 21-31.
- Enginün, İ. (2019). *Ahmet Hamdi Tanpınar*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1982). *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (1962) "Bir Şairin Romanı, "Huzur", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 31 Aralık.
- Kırımlı, B. (2006). *Bir "Aşk" Romanı: Huzur Veya "Ben Neyim Ve Bu Hâl Neyin Nesi?"*, Türklük Bilimi. Araştırmaları, (19), s. 343-362.
- Koç, M. (2019). "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Babalar ve Ödipal Krizlerin Eşiğindeki Oğullar Üzerine Bir Yorum Denemesi", MUTAD, VI (2): s. 203-229
- Moran, B. (2003). *Bir Huzursuzluğun Romanı: Huzur, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, F. (2002). "Huzur", *Bir Gül Bu Karanlıklarda*, Haz: Abdullah Uçman, Handan İnci, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Okay, M. O. (2010). "Bir Hülya Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar", (Vol. 434). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Orhanoğlu, H. (2014). *Huzur Romanındaki Kahramanlarda Değişme ve Dönüşme Ritüelleri*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şahin, S. (2008). *Sanatçının Huzurlu Bir Adam Olarak Portresi Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanı*. Uluslararası Asya ve Kuzay Afrika Çalışmaları Kongresi, III. Cilt, Ankara, s. 1441-1462.
- Tanpınar, A. H. (2020). *Huzur*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1970). *Huzur: Ahmet Hamdi Tanpınar* (Vol. 2). Independents.
- Tanpınar, A. H. (2000). *Beş Şehir*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tural, S. (2010). "Huzur Romanında Nihilist Bir Karakter: Suad", Turkish Studies: International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic,5, 1488-99.
- Yavuz, H. (2016). "Atılmış Hayat Parçaları: Tanpınar'ın Huzur Romanında Hafıza ve Mekân İlişkisi", Monograf, (5), s.69-84.
- Alıcı, Y.(2018). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Ve Öykülerinde Bedensel Ve Ruhsal Hastalıklar Üzerine Bir İnceleme*, Erzurum: Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler EnstitüsüYayınlanmamış Y. Lisans Tezi.
- <https://nesliasim.tr.gg/HUZUR--k1--AHMET-HAMD%26%23304%3B-TAMPINAR--k2-.htm>
- <http://www.tanpinarmerkezi.com/>